

СЕКЦІЯ 2

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ КООПЕРАЦІЇ

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN LEGISLATION IN THE FIELD OF COOPERATION

Стаття присвячена визначенню й аналізу наявного сьогодні у нашій державі стану законодавчого забезпечення та правового регулювання у сфері кооперації та окресленню шляхів удосконалення нормативно-правового супроводу процесів кооперування. Нова політична ситуація в Україні характеризується активністю прогресивних сил, що прагнуть змін у суспільстві та створюють нові сприятливі умови для розширення кооперативної діяльності. Відбувається посилення ролі кооперації як інституту громадянського суспільства. Кооперування продукуватиме нові робочі місця, наповнить місцеві бюджети і в умовах децентралізації створить перспективи для процвітання самоврядних громад і реформування місцевого самоврядування на інтеграційних принципах. Спираючись на державну підтримку, вона має стати потужним інструментом подолання кризових явищ, розгортання виробничої, торговельної та культурно-масової діяльності серед широких верств населення.

Ключові слова: кооперація, кооператив, кооперативне об'єднання, кооперативне законодавство, кооперативна організація, самоврядні громади.

Стаття посвячена определению и анализу существующего на сегодняшний день в нашем государстве состояния законодательного обеспечения и правового регулирования в сфере кооперации, определению путей усовершенствования нормативно-правового сопровождения процессов кооперирования. Новая политическая ситуация в Украине характеризуется активностью прогрессивных сил, стремящихся к изменениям в обществе и создающих новые благоприятные условия для расширения кооперативной деятельности. Происходит усиление роли кооперации как института гражданского общества. Все это, в свою очередь, повышает показатели экономических реалий. Сейчас в большинстве развитых стран кооперативный сектор

занимает ведущие экономико-социальные позиции и обеспечивает соответствующие территориальное развитие. Другую ситуацию имеем в Украине, где в первую очередь необходимо сконцентрировать усилия на создании совершенной правовой базы для активного развития кооперации и мотивации общества к объединению. Кооперирование будет продуцировать новые рабочие места, наполнит местные бюджеты и в условиях децентрализации создаст перспективы для процветания самоуправляющихся общин и реформирования местного самоуправления на интеграционных принципах.

Ключевые слова: кооперация, кооператив, кооперативное объединение, кооперативное законодательство, кооперативная организация, самоуправляемые общины.

The article is devoted to the definition and analysis of the status of legislative provision and legal regulation in the sphere of cooperation that is available in our country today, and outlining ways to improve the regulatory and legal support of cooperative processes. The new political situation in Ukraine is characterized by the activity of progressive forces that seek change in society and create new favorable conditions for expanding co-operative activities.

There is an intensification of the role of cooperation as an institution of civil society. All this, in turn, increases the indicators of current economic realities. Today, in most developed countries, the cooperative sector occupies leading economic and social positions and ensures appropriate territorial development. We have a different situation in Ukraine, where first of all it is necessary to concentrate efforts on creation of the perfect legal basis for active development of cooperation and to organize and motivate the society to unite. Cooperation will generate new jobs, fill local budgets and, in a decentralized environment, will create prospects for the prosperity of self-governing communities and the reform of local self-government on integration principles.

Key words: local self-government, cooperation, cooperative, cooperative law.

УДК 351/354

Бузун О.В.

аспірант кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом
Національної академії державного управління при Президентіві України

Постановка проблеми у загальному вигляді. Використання кооперування в Україні має давні національні традиції та характерні особливості, хоча все ще не набуває остаточної популярності серед фермерів і власників ОСГ.

Кооперація – багатогранне явище й досліджується, як правило, за певними напрямками та видами. Це певною мірою простежується й виправдовується відсутністю умов для функці-

онування різних кооперативів. Проте для того, щоб краще розуміти, які процеси відбуваються в кооперативному секторі на сучасному етапі, та мати можливість робити кваліфіковані висновки й прогнози щодо його розвитку, необхідно дослідити кооперацію загалом – як цілісне явище [3].

Нині є потреба реанімувати кооперативну ідею та кооперативний підхід у виробничих

процесах. Зробити це можливо оновивши українське кооперативне законодавство, яке вже давно потребує парламентського корегування. Безсистемність – головна й найсуттєвіша із сучасних вад вищезазначеної проблематики. Тому виправлення цього недоліку має стати головним пріоритетом для фахівців. Базовий Закон України «Про кооперацію» [15] вже давно не є ефективним регулятором кооперативних правовідносин. Більшість його норм перегукуються із законами України «Про споживчу кооперацію» [18] та «Про сільськогосподарську кооперацію» [17], він не узгоджується з положеннями чинних Цивільного (ЦК) та Господарського кодексів (ГК) України. Податкове законодавство не регламентує специфіки оподаткування кооперативів, зокрема звільнення від податку на прибуток кооперативних виплат. Це спричиняє невідповідність податкового статусу природі та принципам обслуговуючих кооперативів. Крім того, державна політика має бути спрямована не тільки на підтримку наявних кооперативів, але й на створення нових кооперативів перспективних типів [21].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Українське сьогодення спонукає широке коло експертів і науковців зацікавлено працювати у сфері правового забезпечення розвитку кооперації.

Сучасний стан кооперування у рамках чинного законодавства в Україні досліджували такі вчені: О.М. Вінник, Х.А. Гайдаржи, К.Я. Кучерява, І.М. Кучеренко [3; 7]. Розвиток сучасного законодавства про сільськогосподарську кооперацію проаналізований у наукових працях О.В. Гафурової, Я.З. Гаєцької-Колотило, В.М. Масіна, В.І. Семчика, Н.І. Титової [1]. Суттєвідоопрацювання в частині врегулювання діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів пропонують такі автори: М.Й. Малік, Р.Я. Корінець, О.Д. Радченко, В.Ю. Уркевич та інші [11]. Проблемами правового статусу юридичних осіб приватного права цікавилися такі дослідники: В.І. Семчик, І.В. Спасибо-Фаттєєва, О.Р. Кібенко та інші [5].

Проте питання, пов'язані з адаптацією правового статусу організаційно-правових форм кооперативів до законодавства ЄС, потребують подальших наукових пошуків [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За належної підтримки забезпечення кооперації з боку держави та здійснення на засадах адаптації національного кооперативного законодавства до вимог правового регулювання Європейського Союзу, кооперативи можуть стати потужними гравцями на ринку та сприяти соціально-економічному розвитку самоврядних територій.

Метою статті є обґрунтування підходів до застосування концепту розвитку українського законодавства у сфері кооперації, дослідження основних тенденцій щодо здійснення трансформації чинного законодавства України до вимог ЄС та визначення ролі держави в процесі активізації зазначених процесів.

Виклад основного матеріалу. Економіко-правові трансформаційні процеси в Україні вимагають кардинального перегляду норм чинного законодавства, зміни його системи та концептуальних положень. Прагнення України приєднатися до Європейського співтовариства, очевидно, повинні мати першочерговим завданням приведення вітчизняного законодавства у відповідність до світових вимог. Така пріоритетність вказаних тенденцій у трансформації правових норм закріплена в Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [13]. Ця програма визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм саме й включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування [2].

Серед юридичних осіб приватного права, правовий статус яких потребує приведення у відповідність до законодавства ЄС, особливу увагу варто звернути на кооперативи, оскільки регулювання їхньої діяльності сьогодні відбувається неоднозначно і ґрунтується на підходах, властивих ще радянському законодавству. Водночас необхідність існування таких видів юридичних осіб підкреслюється в актах Європейського Союзу, зокрема, в Регламенті Ради ЄС від 22 липня 2003 року про статут Європейського кооперативного товариства [5].

Кооперація є необхідним, важливим та пріоритетним трансформаційним інструментом у різних галузях народного господарства, тому необхідно сконцентрувати зусилля на створенні досконалої правової бази для активного розвитку кооперування в Україні.

На час набуття Україною незалежності, правові підходи до регулювання діяльності кооперативів не мали системного характеру. Був відсутній єдиний систематизований законодавчий акт, який регулював би діяльність усіх видів кооперативів. Серед актів загального законодавства найвищу юридичну силу в системі законодавства, зокрема, про регулювання кооперативних, як, зрештою, всіх

інших суспільних відносин, має Конституція України, норми якої є нормами прямої дії та можуть виступати безпосередньою правовою підставою для виникнення, зміни чи припинення суспільних відносин [8].

Конституція України, не містить конкретних норм, які б прямо стосувалися відносин по створенню та діяльності кооперативів, немає прямого посилання на норми Основного Закону України й державна політика щодо різних видів кооперації, проте Конституція України у ст. 13 стверджує: «держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом» [8]. Важливо, що Конституція України гарантує незалежність та самостійність розвитку кооперації як окремій соціально-економічній організації, з відповідним запобіганням будь-якому втручання в її діяльність. Конституційне визнання можливості створення і функціонування кооперативних організацій є фундаментом кооперативного законодавства у вигляді спеціальних законів та окремих положень цивільного, трудового, адміністративного, аграрного, земельного та іншого законодавства.

Одним із перших законів у сфері кооперації було прийняття Закону України «Про споживчу кооперацію» від 10 квітня 1992 року № 2265-XII, який визначив правовий статус споживчих товариств та їхніх спілок. У Законі відображено міжнародні принципи кооперації, врахований досвід роботи кооперації різних країн світу і який визначає основи розвитку її діяльності [18]. Основними принципами діяльності споживчої кооперації за цим нормативно-правовим актом є добровільність членства, демократизм, соціальна справедливість, взаємодопомога та співробітництво. Кооперація в нових українських реаліях мала завдання здійснювати торгівельну, заготівельну, виробничу та іншу діяльність й безумовно у такий спосіб сприяти соціальному і культурному розвитку села.

Відповідно до норм цитованого Закону, споживча кооперація незалежна у своїй діяльності від органів державного управління, політичних та інших громадських організацій [18]. Основним баченням цього Закону є створення правового поля для функціонування споживчих товариств як добровільних об'єднань громадян для здійснення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних і соціальних інтересів, що ця діяльність є неприбутковою і не належить до підприємницької діяльності. Закон закріплює міжнародні кооперативні принципи, які

покладені в основу функціонування товариств та їх спілок [9].

Правові, організаційні, економічні та соціальні умови діяльності кооперативів у сільському господарстві, поступове відродження кооперативної системи та й в цілому, кооперативний рух загалом у громадах почав відроджуватися саме після прийняття Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», окремих указів Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки» 3 грудня 1999 року №1529/99, «Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку» від 6 червня 2000 року № 767; «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах» від 19 грудня 2000 року №1348 [6]. Особливе місце серед підзаконних актів щодо врегулювання кооперативних відносин займають спеціальні правові акти компетентних державних органів, які присвячені врегулюванню відносин в кооперативній системі. Це, зокрема Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 1993 року № 209 «Про регулювання цін при закупівлі та реалізації м'яса і м'ясопродуктів підприємствами і організаціями споживчої кооперації», Постанова Кабінету Міністрів в Україні від 27 січня 1995 року № 67 «Про державну програму розвитку виробничої кооперації на 1995–2000 роки» та інші урядові акти [10].

Саме для підтримки розвитку особистих підсобних господарств громадян та селянських (фермерських) господарств ще Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки» 3 грудня 1999 року №1529/99 було обумовлено створення селянами та суб'єктами господарювання обслуговуючих кооперативів, як неприбуткових організацій. З метою розвитку організаційно-правових форм господарювання та формування інфраструктури аграрного ринку, Постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 року № 1158 було прийнято Державну програму розвитку Українського села на період до 2015 року, в якій було задекларовано: організаційну і фінансову підтримку створення кооперативних формувань сільськогосподарських товаровиробників; обслуговуючим кооперативам пільгові кредити; стимулювання участі переробних та інших підприємств агропромислового комплексу, а також споживчих товариств у формуванні кооперативних організацій на засадах асоційованого членства тощо. Постановою

Кабінету Міністрів України 2009 року за № 557 було затверджено «Державну цільову економічну програму підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року» [6].

Такі зміни в українському законодавстві свідчать про переосмислене ставлення держави до кооперативної форми ведення сільськогосподарського виробництва. До його прийняття правовою основою діяльності кооперативів в сільському господарстві України, залишався прийнятий ще в 1988 році Закон СРСР «Про кооперацію в СРСР» [14] (у частині, яка не суперечила чинному законодавству України).

У 1 ст. Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» наведені необхідні для розуміння сільськогосподарської кооперації терміни.

У Законі зафіксовано, що держава через центральні та місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування забезпечує сприяння та підтримку розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

У Законі України «Про сільськогосподарську кооперацію» залишились певні невирішені питання, які стосуються: визначення порядку грошової оцінки майна, що вноситься членами кооперативу як майновий внесок; необхідності закріплення основних умов виходу з кооперативу з належним особі паєм; одержання частини прибутку від діяльності кооперативу у вигляді виплати часток доходу на паї і кооперативних виплат та деякі інші. Цей Закон розглядав сільськогосподарську кооперацію, як систему сільськогосподарських кооперативів, об'єднань створених із метою задоволення лише економічних потреб членів кооперативу [17].

Наступним кроком розвитку кооперативного руху в Україні було прийняття у 2001 році основних законів для кредитно-кооперативного руху: Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 7 грудня 2001 року [19]; Закон України «Про кредитні спілки» від 20 грудня 2001 року [16].

Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» встановлює загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг. Головною метою цього Закону є створення правових основ для захисту інтересів споживачів фінансових послуг, правове забезпечення діяльності і розвитку конкурентоспроможного ринку фінансових послуг в Україні, правове забез-

печення єдиної державної політики у фінансовому секторі України [19].

У свою чергу, Закон України «Про кредитні спілки» визначає організаційні, правові та економічні засади створення та діяльності кредитних спілок, їх об'єднань, права та обов'язки членів кредитних спілок та їх об'єднань. Прийняття цього Закону України надало кредитним спілкам нового, принципово іншого юридичного статусу неприбуткової організації, «заснованої фізичними особами на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки», і при цьому затвердив, що «кредитна спілка є фінансовою установою». Це дало змогу більш чітко визначити юридичний статус кредитних спілок, однак питання неприбуткової соціально-економічної природи цих організацій залишилося недостатньо розкритим. Законом кредитні спілки були перетворені із «громадської організації» у «фінансову установу» [16].

Проте кредитно-кооперативний рух має багато специфічних рис та прорахунків пов'язаних із особливостями сфери кредитування, усунення недоліків дозволить кредитним спілкам стати повноправним гравцем на фінансовому ринку [20].

З прийняттям Закону України «Про кооперацію» № 1087-IV від 10 липня 2003 року термін «кооперація» вже розглядається як система кооперативних організацій створених з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб своїх членів. Закон України «Про кооперацію» є «рамковим» законом у цій сфері й відповідно до своєї «статусності» регулює діяльність всіх типів кооперативних організацій.

Закон України «Про кооперацію» дає роз'яснення щодо кооперативного об'єднання, добровільної форми співпраці вже окремо існуючих кооперативів, метою якого є створення сприятливих умов для діяльності таких кооперативів та їх членів. За Законом України «Про кооперацію» держава гарантує додержання прав і законних інтересів кооперативних організацій та їх членів, максимально сприяє розвитку і зміцненню їх господарської самостійності. Закон України «Про кооперацію», це базовий кооперативний закон в якому уніфіковані найважливіші нормативно-правові акти, що стосуються всіх видів кооперації. Закон узагальнює деякі спільні принципи побудови кооперативних організацій, узгоджує їх з міжнародними принципами кооперації, що сприяє солідарності і стратегічній взаємодії усіх гілок кооперації в Україні [15].

Незважаючи на попередні спроби регулювання у сфері кооперативного законодавства, більшість проблем, пов'язаних із функціонуванням кооперативів у економічній системі держави так і не було вирішено. Закони України: «Про споживчу кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про кредитні спілки», регулюють діяльність кожної окремої гілки кооперації, що відповідно мають власні шляхи змін, нормативно-правову базу й різний рівень державної підтримки. Зауважимо, також, що окрім вище зазначеної кооперативної проблематики, удосконалення щодо подальшого функціонування потребують: житлово-будівельні, садівничі та дачні кооперативи. Нормативно-правова база діяльності цих різновидів кооперативів в Україні є застарілою й вимагає ефективного оновлення. Не варто оминати увагою й ті кооперативи, що функціонують у сфері надання соціальних, медичних, освітніх, культурних та спортивних послуг. Їх правове положення не регулюється окремими спеціальними нормативно – правовими актами, а знову ж таки підпадає під юрисдикцію загального кооперативного законодавства та локальних актів.

Тому наступним кроком для українських парламентарів та профільних фахівців у напрямку розвитку кооперативного руху мають бути дієві зміни й результативність законотворчих напрацювань. Сьогодні потрібно створення системи кооперативного законодавства, ядром якого має бути Закон України «Про кооперацію». Саме на основі цього чинного Закону України мають розроблятися та ґрунтуватися спеціальні закони. Таким прикладом можуть бути Закони України «Про споживчу кооперацію» та «Про кредитні спілки» тощо [3].

Відповідного фахового доопрацювання та доповнення потребує й ст. 5, Закону України «Про кооперацію», де йдеться про законодавство щодо кооперації. Правові засади згаданої статті базуються на нормах Конституції України і Цивільного Кодексу України, самого Закону України «Про кооперацію», інших нормативно-правових актів з питань кооперації. Незрозумілим є обмінання Господарського Кодексу України, який є також базовим для цього спеціального Закону і рівною мірою впливає на всю систему кооперативного законодавства [4]. Зауважимо й про останні новації законодавчого регулювання кооперативного руху, а це - внесений до Верховної Ради України групою народних депутатів проект Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» (реєстр. № 6527-д від 25 червня 2018 року) [12]. Нова

редакція закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» - це принципово новий підхід до сільськогосподарського кооперативу як до ефективної форми об'єднання сільгоспвиробників, яка зможе ефективно працювати в умовах вільного ринку.

Отже, забезпечуючи у такій послідовності вектор кооперативного прогресу, виникає необхідність створення Кооперативного кодексу, системоутворюючою основою якого все ж таки буде Закон України «Про кооперацію».

Висновки. Згідно поставленої мети, у результаті проведеного дослідження, обґрунтовано ключові теоретико-методологічні підходи до виявлення та застосування концепту розвитку українського законодавства у сфері кооперації.

Доведено необхідність відповідного аналізу, перегляду та доопрацювання чинного українського законодавчого забезпечення та правового регулювання у сфері кооперації. Здійснення трансформації чинного законодавства України до вимог ЄС та визначення ролі держави в процесі активізації зазначених процесів. Встановлено, що кооперування підвищує економічні реалії сьогодення, продукує нові робочі місця, наповнює місцеві бюджети і взагалі, в умовах децентралізації, як інститут громадянського суспільства, створює перспективи для процвітання самоврядних громад та реформування місцевого самоврядування на інтеграційних принципах. Уточнено, що взаємодіючи з державною владою, кооперація має стати потужним інструментом подолання кризових явищ, здатна подолати ряд соціально-економічних проблем в країні, з використанням виробничої, торговельної та культурно-масової діяльності серед широких верств населення. Перспективи вдосконалення наукових розвідок організаційно-правових форм та нормативно-правового супроводу кооперативів в Україні з урахуванням загального вектора розвитку кооперативного законодавства, а також рівня державної підтримки цих процесів потребують подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Багай Н.О. Проблеми охорони навколишнього природного середовища. *Земельне та аграрне право*: зб. наук. ст. С. 216–224. URL: file:///C:/DOCUME~1/User6/LOCALS~1/Temp/6/apvchzu_2013_31_24.pdf
2. Бохинюк А.А. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС. С. 363–365 <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/14576/1/%D0%91%D0%BE%D1%85%D0%B8%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%90.%D0%90..pdf>.
3. Гайдаржи Х.А. Сучасний стан кооперації в Україні: тенденції та правові проблеми.

Університетські наукові записки. 2013. Вип. 3 (47). С. 345–351. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/Unzap_2013_3_49%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Unzap_2013_3_49%20(2).pdf).

4. Андреева О.Б., Жорнокуй Ю.М., Гетманець О.П. та ін. Господарське право України: підручник: у 2 ч. Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. ISBN 978-966-610-213-6. Ч. 1. 340 с.

5. Заліско А.В. Система організаційно-правових форм кооперативів: проблеми адаптації до законодавства ЄС. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 3. С. 14–18. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/1753.pdf>.

6. Залуцький І.Р. Інституційно-правові проблеми розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні та напрями їх вирішення (науково-аналітична записка). Львів: НАН України, 2016. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20160203.pdf> Коверзнев В.О. Загальна характеристика законодавства, що регулює діяльність виробничих кооперативів. *Актуальна юриспруденція*: матер. юридичної наук.-практ. інтернет-конф. (15 грудня 2011 р. м. Чернігів – секція № 4). URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=117%3A2011-11-10-10-04-24&catid=32%3A-4&Itemid=40&lang=en.

7. Конституція України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

8. Кооперативне законодавство. URL: http://bookwu.net/book_kooperuvannya_974/27_7.2.-kooperativne-zakonodavstvo.

9. Кооперативне право. Підзаконні нормативно-правові акти про кооперацію. URL: http://megalib.com.ua/content/1205__3_Pidzakonni_normativni_akti_pro_kooperaciu.html

10. Кучерява К.Я. Удосконалення нормативно-правової бази регулювання процесів кооперації в аграрному секторі. Механізми державного управління. *Вісник НАДУ при Президентові України (серія «Державне управління»)*. 2016. № 2. С. 68–73. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/>

<dop/68/files/59576719-c1cc-40af-b12a-31da4081c7dd.pdf>.

11. Проект закону про сільськогосподарську кооперацію: проект Закону України № 6527-д від 25 червня 2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64294. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України № 1629-IV від 18 березня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.

12. Про кооперацію в СРСР: Закон СРСР № 8998-11 від 26 травня 1988 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v8998400-88>.

13. Про кооперацію: Закон України № 1087-IV від 10 липня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>.

14. Про кредитні спілки: Закон України № 2908-III від 20 грудня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України № 469/97-ВР від 17 липня 1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2090-14>.

15. Про споживчу кооперацію: Закон України № 2265-XII від 10 квітня 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12>.

16. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України № 2664-III від 12 липня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

17. Славова Н.О. Правова характеристика кредитних спілок. *Матеріали наукової конференції*. URL: <http://intkonf.org/slavova-no-pravova-harakteristika-kreditnih-spiлок-2>.

18. Слюсар С.Т. Проблеми становлення та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету: наук.-теорет., наук.-практ. журн. / Редкол.: А.С. Кобець (голов. ред.) та ін. Дніпропетровськ, 2016. Вип. 3 (41). С. 134–139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddau_2016_3_25.*